

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 359
ניסן תשס"ג

מוקד העירוב
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

והנה בפשטות יש לומר שאין בעיה במה שהוא לעצמו אינו אוכל, שהרי ק"ל מערבין לנזיר בין ולישראל בתרומה, הואיל וחזי לאחרני (שו"ע סי' שפ"ו ס"ח), וה"ה כאן הרי ראוי לשאר אנשים. ומטעם זה אפשר לעשות עירוב בפת גם למי שהוא חולה צליאק שאסור ואינו יכול לאכול מהפת, דכיון שהפת ראוייה לאחרים, גם הוא יכול לערב בה, דעכ"פ זה מאכל. אך זה אינו דומה לכאן במצות מכונה, משום שבנזיר ותרומה דאי הדבר מותר באכילה לאחרים או לכהנים, משא"כ במצת מכונה, הרי לאותם הנוהגים בה איסור, לשיטתם המצה אסורה לכולם, א"כ זה דבר שכלפיו אינו ראוי גם לאחרים.

ואמנם אם אותם אנשים נותנים לילדים הקטנים לאכול מהן, וכמש"כ לעיל בשם מרן הגר"ק זצ"ל דאי אפשר לערב בזה, כמ"ש בגמרא (עירובין דף לא): לגבי עירוב בפת ביום הכיפורים, דאע"פ שאסור לגדולים לאכול אמרינן הואיל וחזי לקטנים (רש"י שם). אבל הבעיה תהיה עם אלו שאפילו לילדים אינם נותנים מצות מכונה, ואינם מחזיקים אותם בביתם, ובפרט קהילות צאנו אשר אווזים אותו לאיסור גמור מטעם הכמוס, לכאורה אינם יכולים לערב במצות אלו, ואם יש אדם מאלו בשטח העירוב אין העירוב מועיל לכולם, דהוי כמו שכח אחד ולא עירב שאסור לכולם.

עירוב במאכל בכשרות שנוהרים שלא לאכול ממונה

והנה כעין נידון זה מצאנו המשנ"ב (סי' שפ"ו ס"ק מ"ז) לגבי מחלוקת האחרונים הידועה האם נוהג איסור "חדש" בחו"ל, והיו רבים שנהגו קולא, אבל היו מגדולי האחרונים אסרו לאכול מהחדש עד ס"ז ניסן. וכתב המשנ"ב האם מי שנהג שלא לאכול חדש יכול לערב בפת של חדש, תלוי בזה, אם הוא נוהג כך מצד חומרא מותר לערב ולהשתתף בו, ואם הוא נזהר בזה מחמת דעת הפוסקים שסוברים שהוא אסור מן הדין גם בחו"ל, אסור לו לערב ולהשתתף בו, עכ"ל. מבואר בדברי המשנ"ב שמאכל שיש פוסקים שאוסרים אותו מן הדין, מי שנוקט כשיטת אלו אינו יכול לערב במאכל זה, אבל אם נוהג כך רק משום חומרא, וכגון בזמנינו שיש כשרויות שרבים נזהרים מלסמוך עליהם ומ"מ אינם אווזים שהוא אסור בדאי, אלא בתור זהירות מחשש איסור, א"כ לענין עירוב יהיה אפשר לערב בו, [וכמובן הכל לפי הענין].

לפ"ז נראה שכיון שגם לחוששים למצות מכונה שלא לאכלם מחשש חימוץ, אינו חמץ ממש, ואף לדעת הדברי חיים מצאנו, ברור שאינו אלא שהיה רצונו להנהיג כן, ולכן אסר אותן באופן מוחלט, ולא שבאמת חשש לחמץ ממש, וא"כ אפשר לערב ולשתף גם עם המחמירים במצות מכונה. אמנם יש לפקפק בזה, מחמת שלמעשה בזמנינו סבורים קהילות צאנו שיש בו איסור ממש. דהנה יש לדקדק בלשונו של המשנ"ב מה ההבדל בין הנוהג מצד חומרא לבין הנוהג מחמת דעת האוסרים, הרי גם הנוהג מצד חומרא הוא מחמת חשש לדעת האוסרים, שלדעתם זה אסור מדינא, וגם הנוהג מחמת האוסרים אינו משום שהוא עצמו פסק לאיסור, וא"כ מה ההבדל. על כרחך נראה שהדבר תלוי במחשבת האדם, אם חושב רק לחשש לאוסרים לחומרא, יכול לערב בו, ואם חושב שהיכיים לנקוט כאוסרים, אסור לערב בו, אע"פ ששניהם לא מסבירא הלכתית הכריעו כן. ולפ"ז קהילות שסבורים שרובם נקט שיש במצות מכונה חשש חמץ מן הדין, נוהגים לפי מחשבתם איסור מן הדין, ואי אפשר לערב איתם במצות מכונה. [ויש לעיין בזה בכה"ג שהרב לא התכוון לאיסור מן הדין אלא להנהיגה, הרי אין כאן דעה האוסרת מן הדין. אבל מצד שני יש רבנים הבאים אחריו מתכוונים (לענ"ד בטעות) לאיסור גמור. וצ"ע]. אבל בשנת תשע"ט אירע מעשה שמחמתו יצא האדמו"ר מצאנו שליט"א ואמר שגם הם לא פוסלים את האוכלים מצות מכונה, ואינם סבורים שהם עוברים באיסור חמץ ורק לעצמם הם נזהרים בזה. ולפ"ז ברור שאפשר לערב איתם במצות מכונה.

לכן העיקר לדינא שאפשר לעשות עירוב חצרות במצה גם באופן שיש נוהגים בה איסור, ומ"מ יש שכתבו לכתחילה לעשות במצות יד כדי שיהיה העירוב ברור ונקי מכל חשש.

מנהג עשיית העירוב במצות לפני הג הפסח

לקראת ימי הפסח הבעל"ט, יש משמעות רבה גם להלכות עירוב המנהג שהיה מקובל מזדור זורות במשך כמה מאות שנים, לעשות את העירוב עם מצות, והיו מניחים אותם בערב פסח, או בערב שבת הגדול שלפני הפסח, עבור כל השנה. וכפי שכתב הרמ"א (סי' שס"ו) ס"ו שהיו גובים קמח מבני העיר ואופים ממנו מצות לעירוב המצות היו מניחים בבית הכנסת במקום מיוחד ושמו למשך כל השנה עד ערב פסח הבא. לעיתים המצות היו מתלעות, וכתבו הפוסקים שצריך להחליפם כיון שנעשו כדבר שאינו ראוי לאכילה.

גם בזמנינו רבני ערים וישובים נוהגים במנהג זה, ומחליפים ומניחים מצות לעירוב לפני הפסח. אבל האחראים על עירובי השכונות, וכן אנשים שעושים עירוב פרטי לבנין, רובם לא מחליפים בערב פסח, משום שאז המצות יקרות, וקונים כפי הנדרש לצורך השימוש בלבד. לכן משאירים את המצות שהיו קודם עד אחרי הפסח, ואז מחליפים את העירוב לפי הצורך מהמצות שנשארו אחר הפסח, שהן בזול יותר. ומי שמעבר תמיד בחלות או בלחם שמניח במקפיא, שחייב לבערו לפני הפסח, עושה את העירוב בפסח על המצות שלו שדעתו לאכלם בימי החג, ואחרי החג רוכש מצות זול ומניח אותם לעירוב, וחידוש העירוב נעשה אחרי החג.

עשיית עירוב במצות יד שמקפיד עליהם

בענין עשיית העירוב חצרות במצות בפסח ובערב פסח, יש לדון מצד המקפיד על עירובו. כידוע המצות בזמנינו עשויות בהידור רב וכל מצה עולה כסף רב, ובפרט משפחות שאוכלות רק מצות יד, מצמצמים באכילת המצות, ואוכלים יותר ממאכלים אחרים. והנה כאשר עושים את העירוב חצרות על מצות, צריך שהאדם יגמור בדעתו שאם יבקשו ממנו את המצות של העירוב, יתן מהם. ולכן כתב השר"ע (סי' שס"ו ס"ה) צריך שלא יקפיד שום אחד מהם על עירובו, אם יאכלנו חבירו, ואם מקפיד אינו עירוב, לכן צריך ליזהר שלא לערב בדבר שתיקן לצורך שבת. ובמשנ"ב (ס"ק ל"ה) הוסיף שדין זה נאמר גם כשאחד מזכה משלו לכולם, צריך להתרצות שאם יבוא מבני החבורה לאכול ממנו, שלא יקפיד עליהם. ולפ"ז מי שיש לו מצות בצמצום, הרי הוא מקפיד שלא לתת מהם לשכנים, וא"כ אם מערב בהם אין עירובו עירוב.

וכן היה רגיל הגאון רבי של"י בן ציון פלמן זצ"ל לומר בשם מרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצ"ל, שהוא עושה את העירוב על מצות מכונה, שמיועד אצלו רק לילדים ואינו מקפיד עליהם כ"כ, ומוכן לתת מהם למי שיבקש. אבל למעשה אם אדם יחליט שיתן מהמצות למי שיבקש, יכול לערב במצות יד.

ויש להוסיף כשמחליט לערב ולתת את המצות, אינו צריך ליתן את כל המצות, אלא יזכה מהם רק 400 גרם, שהוא שיעור עירוב לכל הדעות (ו"א 450 גרם, לשיטה שצריך ט' ביצים, ועי' בשעה"צ סי' שס"ח ס"ק י"א שיש להקל), וא"כ לכל היותר לא יחסר לו יותר משיעור זה. [ובמק"א הסתפקנו במי שזיכה שני קילוגרם, האם צריך לתת את הכל אם רבים יבקשו, או שיכול לומר שכל זכותם הוא רק בשיעור עירוב מתוך כל המצות. ויש לפלפל במש"כ האחרונים לדון אם הזכות בפת העירוב הוי רק זכות אכילת עירוב, או זכות שותפות גמורה].

עוד יש לעיין כמה צריך ליתן לכל אחד, האם לפי חלקו כשנחלק את הפת לכל הדרים בעירוב, ולפ"ז בעירוב של שכונה יגיע לו רק פירור קטן. או שמא צריך לתת לו כמה שירצה מתוך השותפות, ואפילו כל המזון שתי סעודות. ובספר שמירת שבת כהלכתה, הביא שהגרש"ז אויערבך זצ"ל הסתפק בזה וצידד שצריך ליתן כגורגרת לכל מבקש עד שיגמר העירוב.

עירוב במצות מכונה כשיש בעירוב מי שנוהג איסור לאוכלם

כאשר עושים את העירוב במצות מכונה, יש לדון האם הם מועילים לשתף את כל תושבי השכונה והבנין, שהרי יש אנשים שנוהגים איסור במצות מכונה ונזהרים שלא לאכול מהם, ואין מערבים באוכל האסור באכילה, כיון שאינו ראוי לאכילה.

(עירובין דף סב) שדירת גוי כדירת בהמה, זה רק לענין שאינו מחייב לערב איתו, אבל לענין הנחת העירוב מספיק מקום הראוי לדירה, שאם גיור שם יהודי יחיה דירה. לכן אין בעיה שהמקום מושכר לגוי.

ב. לכאורה יש בעיה אחרת, שמקום המושכר לגוי אי אפשר להיכנס ולהשתמש בו, וא"כ הפת של העירוב היא כמנוחת במקום שאי אפשר להגיע אליו, ואינו מועיל. אמנם יש לדון מה הדין כשיש אפשרות טכנית לקחת, ורק אין רשות מצד הבעלות של המקום להיכנס האם זה ג"כ נחשב שאינו ראוי לעירוב. ומ"מ במקום המושכר לגוי נהגו הרבנים לקבל אישור מהגוי להוציא דבר אם שכחו משהו שאינו בכלל המכירה,

ג. עוד יש לדון באופן שעשה עירוב ממעות שיש במשך השנה שנקראים מצות חמץ, וכמובן לפסח הניח אותם בארון המכור לגוי, אבל אם באמת אינם חמץ, דהיינו שהבצק לא שהה ח"י רגעים ביצור עד התנור, מן הדין אינו חמץ אלא שכותבים חמץ כי לא נשמר מפירורים ומשהיות קצרות בתוך ח"י וכדומה, א"כ דאי שלא לאכול אותו בפסח משום חומרא דחמץ, אבל לגבי עירוב אולי הוא יועיל גם כשנמצא אצל הגוי. ויש להסתפק האם חלה עליו המכירה, שהרי מכרו חמץ ולא מצה. אבל כיון שמוסיפים גם כל תערובת חמץ וכו', מסתמא זה כלול במכירה. ועוד י"ל שהאיסור לאכול אותו מחמת שלא נשמר מחמץ, עושה אותו כדבר שאינו ראוי לאכילה, וכמו מצה שהתליעה שכתבו הפוסקים שאינה מועילה מחמת שאינה ראויה לאכילה משום התולעים. לכן מצות חמץ אינן ראויות להועיל לעירוב בתוך ימי הפסח.

האם צריך לזכות את העירוב שוב לאחר הפסח

יש לעיין במי שהשאיר את העירוב מלפני הפסח כנ"ל, ובפסח עשה עירוב על מצות אחרות, האם צריך לחזור ולהקנות את העירוב מחדש לאחר הפסח, או שמא לא התבטל הקנין שהיה קודם.

והנה יש לחלק בין כמה אופנים. מי שעשה עירוב בחמץ ממש ומכרו לגוי במכירת חמץ לנורגים למכור חמץ גמור, הרי דאי שצריך להקנות מחדש, כי בפסח זה היה מכור לגוי. ואמנם יש לשאול מי נתן בידו כח למכור, הרי הוא זיכה והקנה את החמץ לכל תושבי העיר, ואין בידו למכור את ממונו. וי"ל שנידון זה תלוי במחלוקת בגדר הקנין שיש לתושבי העיר בפת העירוב. י"א שאין להם בעלות ממש אלא רק זכות לאכול, ועיקר הבעלות הוא של המזכה, לפ"ז הוא יכול למכור לגוי, ומפקיע את זכותו, וצריך לחזור ולזכות אחר הפסח. אבל י"א שיש קנין ממוני לכולם, ומה שהוא יכול לאכול את פת העירוב כתב החז"א שהוא מחמת שאין מקפידים עליו, ולפ"ז יתכן שאינו יכול למכור את זכותו, כי אין מכירה בלי דעת מקנה, ורק לאכול מספיק רשות. וא"כ העירוב נשאר של כל היהודים, ואולי נכלל במכירת החמץ שלהם. וצ"ע אם היה בו קנין למי שהוא תינוק שנשבה והוא לא מכר את החמץ, הרי זה חמץ של יהודי ברשותו. וי"ל שיכול למכור מדין אפוסטרופוס כדן המפקיד חמץ ולא בא לקחתו. ויש לפלפל עוד בזה.

ואם היו לו מצות חמץ, יש לדון בדין הנ"ל האם חל עליהם מכירה גם על הצד שהם לא החמיצו באמת.

ואם העירוב היה מצה כשרה לפסח, ויש אנשים שאינם רוצים לסמוך על כשרות מצות אלו, או שהם מצות מכונה ויש הנמנעים מלהחזיקם ברשותם, א"כ יצטרכו לחזור ולזכות אחר הפסח. וי"ל ואכמ"ל.

הודעות חשובות ומשמחות

בימים אלו אנו משקיעים מאמצים להרחיב ולשדרג את המענה ואת השירות לציבור במגוון נושאים.

א. ניתן לקבל את הספרים והחוברות שיצאו ע"י מוקד העירוב כולל כל העלוניס שיצאו מתחילה

במייל, לשלוח בקשה לכתובת - M548483320@GMAIL.COM

ב. ניתן לרכוש כעת את מגוון השיעורים בדיסק אונקי

ללימוד מהבית, כולל מצגת שקופית

לפרטים נא להתקשר לטל' 055-678-3323

וכן ניתן לקבל רשימת השיעורים במייל הנ"ל

עירובין לכל גיל

מוקד העירוב הוציא לאור משחקים המיועדים גם לגיל הצעיר

על מנת להחדיר את ידיעת המושגים בצורה חווייתית

ניתן לרכוש משחק קופסה "הרוב קובע" דיני עומד מרובה - 35 ש"ח

וכן משחק קלפים תחרותי ומאתגר "ארבע שעות לפני שבת" - 10 ש"ח

ניתן לקבל באמצעות משלוח עד הבית - 0556783323

עירוב במצות יד כשיש בעירוב מי שסבור שהן בחשש המין והנה ניגש אלי רב ומו"ץ חשוב בעיר בני ברק, וטען שלדעתו יש בעיה לעשות את העירוב במצות יד, כי הוא היה בכמה וכמה מאפיות וראה את גודל הבעיות של חשש חימוץ גמור, ובכמויות שעושים היום אפילו בחבורות הטובות אי אפשר שלא ישהה חצי דקה ויותר, ולכן אינו מחזיק כלל מצות יד מחשש חמץ גמור, אלא רק מצות מכונה. והנה כבר היו כמה גדולי הוראה שסברו שמצות מכונה של ימינו יותר טובים ממצות יד, אבל בכל זאת לא סברו שהם בגדר חשש חמץ. וא"כ השאלה האם במקומו של הרב הנ"ל ובעוד מקומות שיש אנשים כיו"ב אי אפשר לערב גם במצות יד. ונראה שגם זה אינו בגדר איסור, ואינו סובר שאחרים אוכלים חמץ, אלא שאינם מקפידים על שהיה כלשהו לאחר עסק הלישה, וכידוע שבדאי יש לזה שיעור רק שאיננו יודעים מהו ולכן חוששים לשהיה מועטת, כל אחד כפי מנהגו וכפי יכולתו, אבל גם שהיה דקה אחת לא יחשב כחמץ גמור. ומסתמא אם יהיה לו רק מצת יד בליל הסדר, יקיים בה מצות מצה. אלא שעשוי שיש בידו להחמיר, וראה את החומרא כדבר של עיקר הדין, וכיון שזה רק ענין של חומרא, אפשר לערב בו כמ"ש המשנ"ב לגבי איסור חדש וכנ"ל. ולכן נראה שגם הוא יכול לערב במצת יד, דנחשב אוכל שראוי לאחרים שאינם חוששים לחומרתו.

האם לעשות עירוב בפסח באגוזים

יש שהעירו שיש פתרון לכל הבעיות שעוררו בעירוב במצות, לעשות את העירוב באגוזים עם קליפה בכשרות הבד"ץ, שזה מאכל שכולם אוכלים בפסח, ולא יהיה שום בעיה של מאכל שאינו ראוי למישהו. והשאלה האם אפשר לערב בזה.

והנה יש שתי תקנות בעירוב, עירוב חצרות שהוא לשתף בין הבתים שבחצר, ושיתוף מבואות שהוא לחבר בין החצרות שפתוחות לרחוב, כשרוצים לערב גם את הרחוב. ויש הבדלים ביניהם, שעירוב הוא דוקא בפת, וצריך שיהיה מונח בבית, ואילו שיתוף יכול להיות בכל דבר מאכל חוץ ממים ומלח, וכגון יין ושמן ואגוזים, וכן אפשר להניחו גם בחצר [רק לא במבוי].

ואע"פ שחז"ל תקנו לעשות שתיהם, וכ"כ השו"ע (סי' שפ"ז) המשתתפין במבוי צריכים לערב בחצרות. מ"מ בזמנינו וכן בכל דורות האחרונים לא עושים את שתיהם, אלא עושים אחד שיש בו את שניהם, וזה נקרא בגמ' (דף פא) סומכים על שיתוף במקום עירוב. אבל נחלקו השו"ע והרמ"א האם צריך שיהיה בעירוב הזה גם את כל התנאים של שניהם [והיינו של עירוב שהוא יותר משיתוף]. דעת השו"ע שצריך שהשיתוף ייעשה עם כל תנאי עירוב, והיינו שיהיה בפת דוקא וכן שיהיה מונח בבית ולא בחצר, ודעת הרמ"א שאפשר לעשות גם ביין, וכן כתב (סי' שס"ו ס"ג) שהמנהג להניחו בבית הכנסת, וביארו המשנ"ב (ס"ק כ"ט) דאע"פ שבכנס' אינו ראוי לדירה שאסור לאכול בו מפני קדושתו, מ"מ כיון שעירובים שלנו יש להם דין שיתוף אין צרך להניחו דוקא בבית. והיינו מיגו שמועיל לשיתוף מועיל לעירוב, אפילו שאין בו התנאים של עירוב. ואע"פ שאנו נוהגים להניח בבכנ"ס כדעת הרמ"א, מ"מ המנהג בכל הדורות לעשות בפת דוקא כמבואר ברמ"א (שם ס"ו), ועי' ברמ"א בסי' פ"ז שביאר הענין כדי לצאת לדעת האומרים שצריך דוקא בפת. ועי' בחז"א (סי' צ' ס"ק י"ז).

ולפ"ז אם עושים עירוב באגוזים כדן שיתוף, אינו מועיל אלא לדעת הרמ"א ומדין מיגו דמהני לשיתוף מהני לעירוב, אבל לדעת השו"ע אינו מועיל. ובה לא מדובר בחומרא של חשש כמו במצות מכונה, אלא בדבר שאינו מועיל מדינא לבני ספרד שפוסקים כדעת השו"ע, וא"כ זה פחות מועיל מהמצות ומ"מ י"א שלשית הרמ"א זה מועיל יותר.

ויש לעיין האם עירוב כזה מועיל לבני אשכנז הדרים בבנין עם בני ספרד, האם גם בזה אמרינן שאם אינו מועיל לכולם הוא כעירוב שאינו מערב את כולם ואינו מועיל כלל אפילו לבני אשכנז, או שמא לשיטה שבאמת מועיל שיתוף לעירוב, הרי זה מערב גם את בני ספרד, רק שהם לא יכולים להקל כמותם, ואינו דומה לפת שאסורה לאדם מתוך הדרים בשטח העירוב. ועיין בזה.

האם השכרת המקום לגוי פוסלת את העירוב

בתחילת הדברים הזכרנו שיש הרבה עירובים פרטיים שמשאירים את המצות שהיו לעירוב כל השנה, שימשיכו לשמש עד אחרי הפסח, ואחר החג שהמצות בזול יחליפו אותם. במצב כזה שהמצות לא נשמרו מחמץ כל השנה, מצוי שמנחים אותם בפסח בארונות החמץ המכורים לגוי, ויש לדון האם זה פוסל את העירוב.

והנה בשאלה זו יש לדון מצד כמה הלכות. א. האם יש בעיה שהמקום מכור לגוי, שאינו בדירת היהודי. והתשובה שבדאי אין בעיה, כי הבית הוא מקום מגוריו של היהודי, ורק הארון של הגוי. ועוד יש לומר שאפילו אם יניח כל השנה בבית של גוי ממש, ג"כ העירוב כשר, ואע"פ שמבואר בגמ'